

Наталя Демченко
Мелітополь

ФАУНА РИБ РІЧКИ МОЛОЧНОЇ (ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ)

У другій половині ХХ ст. річкові екосистеми зазнали суттєвих трансформацій унаслідок діяльності людини. Це, в свою чергу, досить суттєво позначилося на видовому багатстві гідробіонтів, зокрема і фауні риб. Така ж ситуація спостерігалася і у приазовських річках, внаслідок чого відбулися зміни у видовому складі риб та їх розподілі.

Молочна є однією з тих річок, які входять до гідрологічної мережі Північно-Західного Приазов'я. Також вона є найдовшою річкою цього регіону з площею водозбору 3450 км² та протяжністю 197 км [1]. Свій виток річка бере з джерел, що пробиваються з кристалічних порід Токмак-Могили (307 м над р.м.). Південні та північні схили Приазовської височини, до якої входить басейн р. Молочної, досить глибоко прорізані річковими долинами. Тому на деяких ділянках верхів'я водойми спостерігаються стрімкі водоспади [6]. У своєму пониззі Молочна впадає до Молочного лиману, гідрологічний та гідрохімічний режим якого, в свою чергу, залежить від динаміки потрапляння вод Азовського моря. Окрім того, втручання людини у функціонування екосистеми призвело до того, що стік річки виявився зарегульованим водосховищами та ставками для потреб водоспоживання та водокористування. В результаті така сукупність чинників спричинила різноманіття екологічних умов існування водних організмів, певного їх розподілу за ділянками річки, динаміки показників як самих умов, так і видового складу зокрема.

Зазначимо, що вивченню іхтіофауни річки присвячена незначна кількість робіт. Перші відомості датуються 1932 роком [5]. Вони носили суто інформативний характер, зокрема про наявність кількох видів у нижній ділянці водойми. Наступні дані з'явилися у 50-х рр. ХХ ст., що було обумовлено впровадженням програми з реконструкції наземної та водної фауни [8]. Більш глибокі вивчення припали на кінець ХХ ст. - початок ХХІ ст. [2-4, 7].

Згідно проведених робіт встановлено, що за весь час досліджень у річці обліковувалося 42 види риб з 12 родин (табл. 1).

Таблиця 1

Перелік видів риб у фауні р. Молочної упродовж ХХ-ХХІ ст.

Лат. назва	Укр. назва
<i>Acipenser ruthenus</i> Linnaeus, 1758	Стерлядь
<i>Abramis brama</i> (Linnaeus, 1758)	Лящ звичайний*

<i>Alburnus alburnus</i> (Linnaeus, 1758)	Верховодка звичайна*
<i>Aristichthys nobilis</i> (Richardson, 1845)	Товстолоб строкатий
<i>Carassius auratus</i> (Linnaeus, 1758)	Карась китайський*
<i>Carassius carassius</i> (Linnaeus, 1758)	Карась звичайний*
<i>Carassius gibelio</i> (Bloch, 1782)	Карась сріблястий
<i>Ctenopharyngodon idella</i> (Valenciennes, 1844)	Амур білий
<i>Cyprinus carpio carpio</i> Linnaeus, 1758	Короп звичайний
<i>Gobiogobio</i> (Linnaeus, 1758)	Пічкур звичайний
<i>Hypophthalmichthys molitrix</i> (Valenciennes, 1844)	Товстолоб білий
<i>Leucaspis delineatus</i> (Heckel, 1843)	Верховка звичайна
<i>Leuciscus cephalus</i> (Linnaeus, 1758)	Головень звичайний
<i>Pseudorasbora parva</i> (Temminck & Schlegel, 1846)	Чебачок амурський
<i>Rhodeus amarus</i> (Bloch, 1782)	Гірчак європейський
<i>Rutilus rutilus</i> (Linnaeus, 1758)	Плітка звичайна
<i>Scardinius erythrophthalmus</i> (Linnaeus, 1758)	Краснопірка звичайна
<i>Tinea tinea</i> (Linnaeus, 1758)	Лин звичайний
<i>Cobitis taenia</i> Linnaeus, 1758	Щипавка звичайна
<i>Misgurnus fossilis</i> (Linnaeus, 1758)	В'юн звичайний
<i>Esox lucius</i> Linnaeus, 1758	Щука звичайна
<i>Liza aurata</i> (Risso, 1810)	Кефаль сингіль*
<i>Liza haematocheila</i> (Temminck & Schlegel, 1845)	Кефаль піленгас
<i>Liza saliens</i> (Risso, 1810)	Кефаль гостроніс*
<i>Atherina boyeri</i> Risso, 1810	Атеріна південно-європейська
<i>Gasterosteus aculeatus aculeatus</i> Linnaeus, 1758	Триголкова колючка звичайна
<i>Pungitius platygaster</i> (Kessler, 1859)	Колючка багатоголкова південна
<i>Nerophis ophidion</i> (Linnaeus, 1758)	Морська голка змієподібна
<i>Syngnathus abaster</i> Risso, 1827	Морська голка пухлощока
<i>Syngnathus typhle</i> Linnaeus, 1758	Морська голка довгорила
<i>Lepomis gibbosus</i> (Linnaeus, 1758)	Сонячна риба
<i>Perca fluviatilis</i> Linnaeus, 1758	Окунь звичайний
<i>Sander lucioperca</i> (Linnaeus, 1758)	Судак звичайний
<i>Knipowitschia caucasica</i> (Berg, 1916)	Бичок-кніповічя кавказький*
<i>Knipowitschia longicaudata</i> (Kessler, 1877)	Бичок-кніповічя довгохвостий
<i>Neogobius eurycephalus</i> (Kessler, 1874)	Бичок рижик
<i>Neogobius fluviatilis</i> (Pallas, 1814)	Бичок пісочник
<i>Neogobius gymnotrachelus</i> (Kessler, 1857)	Бичок гонець
<i>Neogobius melanostomus</i> (Pallas, 1814)	Бичок кругляк
<i>Neogobius syrman</i> (Nordmann, 1840)	Бичок сірман*

Proterorhinus marmoratus (Pallas, 1814)	Бичок цуцик
Platichthys flesus (Linnaeus, 1758)	Річкова камбала чорноморська*

Примітка: * - вид, який не реєструється в сучасних умовах.

Зазначимо, що це склало понад 60 % від загальної кількості видів риб, які загалом реєструвалися у приазовських річках, або 67 % від сукупного значення родин. Переважаючими родинами за кількістю видів є Коропові (40 %) та Бичкові (19 %). Внесок родин Кефалеві та Голкові становить по 7 % кожна. Інші 23 % становлять представники родин Осетрові, В'юнові, Щукові, Атеринові, Колючкові, Центрархові, Окуневі, Камбалові.

Як було відмічено багатьма науковцями, у ХХ ст. набули значного поширення такі явища як гідробудівництво, розвиток землеробства, тваринництва, риборозведення та ін., що спричинило значну трансформацію екологічних умов існування риб та коливання їх кількості. Так у річці, починаючи з ~50-х років фауна риб нараховувала 30 видів, а в сучасних умовах їх фіксується 33. Слід зазначити те, що з сучасного переліку зникли лящ звичайний, карась звичайний та ін. (табл. 1), натомість з'явилася значна частка видів внаслідок інтродукції. Це, наприклад, 2 види товстолобів, амур білий, чебачок амурський. Окремо наголосимо на тому, що почали реєструватися види, які поширюють всій ареал (2 види морських голок, 3 види бичків, сонячна риба).

Серед 3 ділянок річки найбільш багатшою фауною риб характеризується верхня, де їх кількість становить понад 10 видів. У середній та нижній течіях видовий склад значно багатший і налічує 28 та 25 видів відповідно.

Серед екологічних груп риб по відношенню до течії завжди переважали лімнофільні представники, кількість яких в різні проміжки часу становила 12-14 видів або 28-33 % від усієї іхтіофауни річки.

Отже, оцінюючи стан фауни риб р. Молочної, слід відмітити, що вона характеризується досить значним різноманіттям та його динамікою у часі. Враховуючи наявність значної кількості екологічних чинників, які мали місце як у ХХ ст., так і сьогодні, ми робимо припущення, що будуть відбуватися зміни в структурі іхтіофауни, але, нажаль, які можуть бути негативними. Щоб упередити такий розвиток, необхідно впровадити ряд заходів, які будуть сприяти збереженню аборигенної фауни риб, ділянок у верхній течії річки, мінімізувати вплив антропогенного чинника і т.д.

Список використаних джерел та літератури

1. Географічна енциклопедія України: в 3-х томах / [ред. Маринич О.М.]. - К.: Українська радянська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1990. - Т.2: З-О. - 480 с.
2. Дегтяренко О.В. Різноманіття іхтіофауни малих річок Приазов'я / О.В. Дегтяренко // Вісник Запорізького державного університету. Біологічні науки. - 2004. - № 1. - С. 58-62.
3. Демченко Н.А. Динаміка іхтіофауни річок Північно-Західного Приазов'я у 20 ст. / Н.А. Демченко // Вісник Львівського університету. - 2009. - Вип. 50. - С. 72-84.
4. Дирипаско О.А. Анализ состава ихтиофауны малых рек Северного Приазовья в связи с геоморфологическими особенностями их бассейнов / О.А. Дирипаско // Гидробиологический журнал. - 2002. - Т. 38. - № 3. - С. 52-58.
5. Курило-Кримчак А. Іхтіологічні нотатки / А. Курило-Кримчак // Український мисливець та рибалка. - 1932. № 12-13.
6. Молочна ріка - диво природи. - Мелітополь, 2002. - 100 с.
7. Рева П.П. Риби, земноводні та плазуни заплави ріки Молочної / П.П. Рева, І.І. Власов, С.М. Забрда, Ю.В. Кармишев // Педвуз сьогодні: стан і перспективи навчання і науки: наук.-метод. конф.: матеріали. - Мелітополь, 1995. - 4.1. - С. 65-67.
8. Федий С.П. Фауна рыб р. Молочной и пути её реконструкции / С.П. Федий // Вестник НИИ гидробиологии АН УССР. - 1955. - Т.11. - С. 199-205.